

P.H. Schreuder (1876-1947), opvoeder van het 'achterlijke' kind

'Niet steunen en rekenen op anderen, doch zelfstandig je eigen weg banen'

SAMENVATTING

Wat zou het hoofd van de doopsgezinde school in Haarlem bewogen hebben zijn goedbetaalde baan te verlaten om onderwijzer te worden in een noodlokaaltje van een grote armen-school in Den Haag? Een 'hulpklas', die de basis zou vormen voor het buitengewoon onderwijs in Den Haag en zou uitgroeien tot een school voor buitengewoon onderwijs met later een landelijke voorbeeldfunctie. P.H. Schreuder liet het onderwijs aansluiten op de mogelijkheden van de leerlingen en daar bleef het niet bij. Om het onderwijs op de speciale scholen te verbeteren koos hij voor drie grote *strijdmiddelen*¹: de Opleiding, de Vereniging en het Tijdschrift. Zijn school in Den Haag vormt de spil van waaruit het buitengewoon onderwijs zich gaat ontwikkelen tot een apart stelsel van buitengewoon onderwijs. P.H. Schreuder, een bijzondere pionier, afkomstig uit een onderwijsfamilie, staat in deze bijdrage centraal. In de eerste paragraaf wordt een tijdsbeeld weergegeven. In de daaropvolgende paragraaf wordt ingegaan op de ontwikkeling van zijn school en zijn visie op het onderwijs. Eveneens worden de *strijdmiddelen*, die P.H. Schreuder hanteerde om zijn doelstellingen te realiseren besproken. Van Schreuder en andere onderwijspioniers leren we dat het verbeteren en vernieuwen van het onderwijs een gecompliceerd proces is, waar veel geduld, strategisch inzicht en doorzettingsvermogen voor nodig is om succes te krijgen. Naast deze kwaliteiten is het onontbeerlijk om een visie te hebben, een punt op de horizon waar naar toegewerkt wordt.

1 Inleiding

Sinds de jaren tachtig van de negentiende eeuw gingen de meeste kinderen naar school. De Leerplichtwet (1901) zorgde daarna voor regelmatig schoolbezoek. Het rijksschooltoezicht controleerde nauwkeurig de aanwezigheid. De industrialisatie nam eind negentiende eeuw in omvang sterk toe en de verstedelijking begon vorm te krijgen. Rondom het oude stadscentrum verrezen de arbeiderswijken in snel tempo. De arbeiderskinderen leefden in armoedige omstandigheden; lage inkomens en beperkte woonruimte dwongen de kinderen de straat op. De eenkamerwoningen in de grote stad boden weinig speelruimte voor de kinderen uit de dikwijls grote gezinnen. Deze kinderen gingen

veelal naar scholen speciaal voor ‘armen’ of ‘onvermogenen’ (Brandsma & Keyman, 2011, 2012). ‘Onvermogen’ omdat het inkomen zo gering was dat de arbeider niet in staat was schoolgeld te betalen voor de kinderen. Ook de voeding was veelal eenzijdig en velen stierven op jonge leeftijd aan ziektes als tyfus en tuberculose (Klein, 1919). De tuberculose (‘armeluisziekte’) was gevreesd. In zijn opstel ‘Heden overleed plotseling’ omschrijft Jan Ligthart de strijd tegen deze ziekte als volgt: ‘... kinderen, jongelingen, wier hart bezweek in den strijd tegen een overmachtige vijand, die ’t bloed bedierf en niet wijken wilde uit dit onmisbare levensvocht - zij strijden, strijden tot het laatste oogenblik toe, en geven zich pas gewonnen als alle kracht verbruikt is. Zij hebben zich geweerd met al de energie van hun jonge leven, doch konden ’t niet volhouden in den ongelijken kamp. Zij sterven op het slagveld na soms schier eindeloze worsteling’ (Ligthart, 1917, 155). Jan Ligthart - de volksonderwijzer - was in 1885 hoofd geworden van de Openbare school voor Onvermogenen in de Tullinghstraat in ’s-Gravenhage. Op de armenscholen zaten veel ‘achterblijvers, welke niet van huis uit achterlijk zijn, doch door allerlei omstandigheden niet met de klasse mee kunnen: door veelvuldig schoolverzuim, door de nawerking van ziekten, door doofheid, slecht gezicht of spraakgebreken, door woekeringen in de neus-keelholte, door ’t afstompemde schoolleven op slechte scholen, door een armoedig bestaan van honger en kou, door te veel werken en te weinig slaap’ (A.J. Schreuder, 1905, 35). Kenmerkend voor armenscholen was verder ‘de onverschilligheid der ouders voor het onderwijs, de stompzinnigheid, de verdierlijking der leerlingen, en de bedorven atmosfeer, waarin arme kinderen opgroeien, het gedurig schoolverzuim, de onreinheid, liederlijkheid, de slechte voeding, enz. enz.’ (Geluk, 1882, 49). Armenscholen kenden zo een diverse populatie en het klassikale onderwijs werd daarbij extra bemoeilijkt doordat leerlingen door allerlei omstandigheden het onderwijs niet (meer) konden volgen en achterbleven bij hun klasgenoten. Deze leerlingen belemmerden de goede voortgang van het onderwijs en betrokken onderwijzers uitten hierover hun klachten bij het bestuur en de verantwoordelijke wethouders. Het achterblijven, de ‘achterlijkheid’, wordt in die tijd dan ervaren als een probleem dat samenhangt met slechte huisvesting, slechte gezondheid en alcoholgebruik. Onderwijzers van het lager onderwijs klaagden veel over de volle klassen en beschouwden achterblijvende kinderen als een belemmering voor het leerproces van de normale kinderen. ‘Moesten deze kinderen wel op een gewone school geplaatst kunnen worden?’, zo vroegen enkele parlementariërs zich af. ‘In het parlement stelden volksvertegenwoordigers dat het ‘zwakzinnige’ kind niet in de gewone school hoorde, ‘waar het onderwijs aan hem voorbijgaat en soms zelfs verbijstert’. Bovendien hadden de kinderen daar te lijden onder plagerijen, waardoor een dergelijk kind, ondanks de goede wil van de onderwijzer, ‘stompzinniger wordt dan tevoren’ (Bakker, Noordman & Rietveld van Wingerden, 2010, 671).

2 ‘Achterlijke kinderen’

De broer van P.H. Schreuder, A.J. Schreuder, was in 1889 hoofd geworden van een armenschool in Den Haag. Mouton, onderwijswethouder van de gemeente Den Haag ‘was een bewindsman van de oude stempel’ aldus A.J. Schreuder. ‘Afzonderlijk onderwijs voor de achterlijke kinderen was een van zijn lievelingsdenkbeelden en reeds voor in Rotterdam D. Köhler van zijn wethouder Drost verlof kreeg om aan zijn school een klasse voor a.k.² in te richten (12 Oct. 1896) was er in Den Haag door den heer Mouton al met zulk een klas een proefneming begonnen, in 1895’ (A.J. Schreuder, 1935, 33). Deze klas werd echter geen succes en mede door de leerplicht werd het probleem - kinderen die achterblijven - in de gewone school sterker.

A.J. Schreuder³ is bevriend met Jan Ligthart. Met hem voert hij gesprekken over het vernieuwen van het onderwijs. Wethouder dr. J.Th. Mouton van Den Haag vraagt aan A.J. Schreuder een rapport te schrijven over de problematiek van ‘achterlijke kinderen’. Voor zijn rapportage maakt hij dan gebruik van al eerder in andere landen opgedane ervaringen en na literatuurstudie, werkbezoeken en correspondentie⁴ concludeert hij: *‘Scholing van achterlijken zou de mogelijkheid bieden om de maatschappij te behoeden voor grotere schade’*. In 1905 verschijnt zijn artikel *Achterlijke kinderen*.⁵ Hij eindigt met de vraag: *‘Waar toe de opvoeding der achterlijken?’* En hij formuleert het antwoord als volgt: *‘Het lijdt geen twijfel, of de sociale beteekenis van deze arbeid, althans de positieve waarde er van, wordt door sommige voorstanders zeer overdreven. De vruchten, welke ze der maatschappij kunnen leveren aan productieven arbeid, staan stellig in geen evenredigheid tot de kosten, welke hunne opvoeding met zich brengt. Zelfs moet erkend worden, dat er directe nadeelen voor de maatschappij uit kunnen voortspuiten, in zoover de opvoeding er toe bij kan dragen, om de defecte individuen de mogelijkheid tot een huwelijk te openen en zodoende door voortplanting der minderwaardigen den vooruitgang van het geslacht tegen te werken. Het voordeel, dat er voor de samenleving gelegen is in een algemeene en degelijke verzorging der achterlijken, is dan ook nagenoeg geheel van negatieve aard: daardoor toch kan voorkomen worden, dat tal van deze intellectueel en moreel defecte kinderen opgroeien tot schadeposten. Vagebondage, bedelarij en diefstal met al de daarbij voorkomende complicaties van drankzucht, misdaad en ellende, dit gansche internationale parasitisme, dat op het maatschappelijk organisme woekert, het kan slechts door diep ingrijpende maatregelen van voorbehoudenden aard tegengewerkt worden en een van deze is een algemeene zorgvuldige opvoeding der achterlijken’* (A.J. Schreuder, 1905, 79). Zijn rapport van 1902 is aanleiding tot het instellen van een ‘hulpklas’ voor achterlijke kinderen aan de lagere school aan de Ammuntiehaven. Uiteraard had de wethouder A.J. Schreuder op het oog om deze klas te leiden.⁶ A.J. Schreuder had echter andere plannen, maar *‘De heer Mouton droeg me echter op vóór mijn vertrek een flinke onderwijzer te zoeken, bekwaam om de organisatie van het onderwijs aan achterlijken ter hand te nemen’* (A.J. Schreuder, 1935, 33). Leerkracht aan deze klas wordt dan zijn broer, P.H. Schreuder.

Ook na de invoering van de leerplicht liet de overheid de oprichting van de speciale scholen over aan het particulier initiatief. *‘De leerplichtwet is indirect de eerste wettelijke maatregel geweest, die de uitbreiding van het zwakzinnigenonderwijs bevorderde. Voor het inwerkingtreding daarvan werden kinderen, die ‘niet leren konden’, na enkele klassen gedoubleerd te hebben, van school genomen en op goed geluk op de maatschappij los gelaten’* (Jacobs, 1937, 30). De leerplicht betrof alleen de verplichting tot het volgen van het gewoon lager onderwijs. Dit was uiteraard een knelpunt en minister Kuyper loste dit op door in 1905 het onderwijs aan zwakzinnige kinderen buiten de Lager onderwijswet te plaatsen. De reden hiertoe was dat door deze ingreep het onderwijs voortaan niet meer gebonden zou hoeven te zijn aan de voorwaarden van het lager onderwijs (vooral de ‘verplichte vakken’ en het aantal leerlingen per klas) en zodoende een eigen ontwikkeling kon gaan volgen.

Als P.H. Schreuder een baan als ‘hoofd’ aangeboden krijgt op een vernieuwings-school in Haarlem neemt hij die aan en hij blijft daar tot zijn broer hem kandideert voor een functie in Den Haag. Hij begon daar op 1 april 1902 *‘enige maanden voor de opening der klasse voor a.k., om de zaak voor te bereiden’*. Een houten hulpgebouw aan de Tenierstraat werd zijn onderkomen. Al snel is een tweede klas nodig om de toestroom van leerlingen op te vangen

3 De P.H. Schreuderschool: ervaren leren als didactisch uitgangspunt

P.H. Schreuder was dus oorspronkelijk werkzaam aan de school van de Doopsgezinde gemeente in Haarlem. Op die school wilde het bestuur de beste leerkrachten aantrekken en daarvoor betaalde men meer dan gebruikelijk. Het onderwijs moest op deze school aantrekkelijk en vernieuwend zijn. Deze school was *'de eerste school in ons land die het beginsel van handenarbeid als leervak en als leervorm streng had doorgevoerd, en waar ook met andere nieuwe beginselen en inzichten ernstige proeven werden genomen'* (A.J. Schreuder, 1935, 34).

P.H. Schreuder was op Texel opgegroeid waar zijn vader hoofd was van de openbare lagere school. Alle vier de kinderen uit dit gezin gingen voor hun opleiding naar de beroemde kweekschool in Haarlem. Hij werkte na zijn opleiding korte tijd bij zijn oom op school in Amsterdam; een school die ook al gebroken had met het strikt klassikale onderwijssysteem en nieuwe werkvormen had geïntroduceerd. Die school bestaat nog als 'Instituut Schreuder'. Als (P.H.) vervolgens een baan als 'hoofd' aangeboden wordt op een vernieuwingsschool in Haarlem neemt hij die aan en daar blijft hij tot zijn broer hem kandideert voor een functie in Den Haag. P.H. begon daar op 1 april 1902 *'enige maanden voor de opening der klasse voor a.k., om de zaak voor te bereiden'*. Een houten hulpgebouw aan de Tenierstraat werd zijn onderkomen. Al snel is een tweede klas nodig om de toestroom van leerlingen op te vangen. Toen achtte wethouder Mouton het tijd om zijn grote slag te slaan. *'Met volle instemming van den schoolopziener H.C. van Ruyven stelden B. en W. de raad voor, de klassen voor achterlijke kinderen tot een afzonderlijke school te verenigen en tot hoofd te benoemen de onderwijzer P.H. Schreuder. ... En zo kreeg Dr. Mouton na tien jaar van weldoordacht streven zijn school voor achterlijke kinderen'* (A.J. Schreuder, 1935, 34). De school wordt ook wel aangeduid als *'een inrichting voor onderwijs aan achterlijke en zenuwzwakke kinderen'* (Zwier, 1996, 36).

Van Praagh, de eerste onderwijzer die P.H. aanstelde, was ook onderwijzer geweest aan de school van Jan Ligthart aan de Tullinghstraat en was (zo) zeer vertrouwd met de ideeën van Ligthart. Jan Ligthart leerde dat de onderwijzer creatief en ondernemend moest zijn. Van belang was het zaakonderwijs: onderwijs vanuit de reële leefomgeving van de leerlingen. Door 'ervarend te leren' kon inzicht worden verkregen. Het rekenen diende realistisch te zijn en handvaardigheid moest een belangrijke plaats innemen bij het lesprogramma. Dit waren didactische werkvormen die P.H. Schreuder introduceerde op zijn school. Het oprichten van zelfstandige scholen voor buitengewoon onderwijs had begin twintigste eeuw de voorkeur, immers *'Bijklassen worden zoo licht vergaarbakken, waar het schuim der school bijeengebracht wordt, om dan verder maar wat bezig gehouden te worden'* (A.J. Schreuder, 1905, 65).

P.H. Schreuder stemde vanaf het begin zijn onderwijs af op de individuele mogelijkheden van het kind. Daartoe ontwierp hij zelf leermaterialen. De scholen voor zwakzinnigen die nadien werden opgericht hadden namelijk de neiging het lesplan van de gewone school te volgen, dat was gemakkelijk over te nemen. Een eigen didactische en pedagogische vorm moest nog gerealiseerd worden. Het individueel onderwijs was op deze speciale scholen nog geen gemeengoed. Het lesplan van een gewone school volgen was echter niet de bedoeling. Dat vond ook de minister en hij verzond op 19 oktober 1910 een circulaire aan de scholen voor zwakzinnigen, die als volgt opent: *'Mijne aandacht is er op gevestigd, dat aan sommige van Rijks-*

wege gesubsidieerd wordende scholen voor zwakzinnigen eene in het oog loopende neiging bestaat om die inrichtingen zooveel mogelijk het type van eene gewone lagere school te doen naderen, en de verstandelijke ontwikkeling der leerlingen op den voorgrond te plaatsen. Ik acht dit een bedenkelijk kwaad, hetwelk ik daarom den districtschoolopziener opdraag krachtig tegen te gaan. Het ware mij zeer aangenaam, indien ook van Uwentwege werd medegewerkt, om te bevorderen, dat het doel, het welk bij het inrichten van zwakzinnigenscholen heeft voorgezetten, niet uit het oog worde verloren' (Heemskerk, 1910, 15).

4 Toewijding en doorbijten

De periode 1914-1918 was erg zwaar, vooral in de grote stad. Door de Eerste Wereldoorlog waren er veel Belgische vluchtelingen in Nederland. De woningnood was zeer hoog. Ook was er brandstofgebrek en het voedsel was erg schaars. Ouders konden de eindjes niet of nauwelijks aan elkaar knopen. Kinderen gingen 'hongerig' naar school en voorspelbaar was dan ook dat zij zich lastig gingen gedragen. Er ontstond in die jaren buitengewoon veel schoolverzuim als gevolg van 'distributie-aangelegenheden', de 'kwaadaardige griep epidemie' en 'onvolledig personeel'. Menig schoolopziener sprak zijn ongerustheid uit.⁷ De schoolopziener in het district 's-Gravenhage schrijft in deze periode aan de minister: *'De papiernood was oorzaak dat de lei, die gelukkiger wijze meer en meer in onbruik was geraakt, weer overal voor den dag werd gehaald. Aan verschillende scholen moest zelfs al het schriftelijk werk - soms tot schoonschrijven toe - in verscheidene klassen uitsluitend op de lei worden verricht. Schrijf-, taal- en stelonderwijs moesten hieronder wel ernstig lijden.'* En even verder schrijft hij: *'Ik zag hier en daar leien, die het afdanken haast niet meer waard waren, en schriften die aan vloeipapier deden denken; bruikbare pennen waren alleen voor grof geld te verkrijgen'* (Visser, 1921, 187).

Het is opmerkelijk dat in deze moeilijke tijd de onderwijzers aan de school van P.H. Schreuder met volle toewijding hun werk blijven doen en zich ook daarbuiten volledig inzetten voor hun leerlingen. Dat kon bepaald niet in het algemeen gezegd worden over het onderwijs. De school van P.H. Schreuder behoorde klaarblijkelijk tot een minderheid. De districtschoolopziener in 's-Gravenhage uit zijn ernstige bezorgdheid over de kwaliteit en betrokkenheid van het personeel op de scholen in Den Haag. Hij informeert de minister openhartig: *'de langdurige afwezigheid van vele goede leerkrachten; beperking van het aantal schooltijden; het langs de weg zwerven en de tuchteloosheid der kinderen, de rantsoenering van licht- en brandstoffen; distributiemaatregelen, papiernood en Spaanse griep -, al deze belemmeringen zijn evenwel slechts van tijdelijke aard en zullen wel gaandeweg verdwijnen; ernstiger is echter de omstandigheid, dat bij vele onderwijzers(essen) eene zekere verslapping is waar te nemen. Wel valt er over het geheel bij dezen geen bepaald plichtsverzuim te constateren, maar de ware belangstelling in de onverdeelde en belangeloze toewijding aan hunne taak ontbreekt toch. ... Zij komen dan ook niet vroeger dan het voorschrift gebiedt en vertrekken weer zoo spoedig mogelijk als de laatste les afgelopen is. En als zij de school binnentreden, dan begeven zij zich nog niet rechtstreeks naar hun eigen lokaal, om daar de noodige voorbereidselen voor het onderwijs te maken, om bijv. een oefening op het bord te schrijven, eene tekening ter illustratie van de eenen of andere les te ontwerpen, enz, enz. Zelden wordt het schriftelijk werk ter correctie meegenomen naar huis. ... Het is dan ook slechts eene minderheid (maar deze is er gelukkig ook nog), die hare taak met liefde vervult, die een gedeelte*

van den vrijen tijd gaarne opoffert om een achterlijken leerling wat bij te werken, om door aardig knutselwerk eene les in aardrijkskunde, geschiedenis, kennis der natuur, enz. aanschouwelijk te maken, om eene kaart te ontwerpen, enz., enz.’ De rapportage besluit met: ‘Mijnerzijds geef ik in overweging, minder het oor te leenen aan de wenschen der onderwijzers, en meer aandacht te schenken aan de belangen der kinderen’ (Visser, 1921, 187 e.v.).

In deze moeilijke crisistijd blijft het schoolteam van P.H. Schreuder doorwerken aan hun idealen: er worden leermethodes voor het onderwijs gepubliceerd en de uitgeverij *HAGA* wordt opgericht. Dit team neemt talrijke initiatieven en realiseert het buitengewoon onderwijs zoals het bedoeld was: individueel, zoveel mogelijk op maat gesneden. Zo wordt gebroken met het klassikale onderwijs en werken de leerlingen ‘individueel aan de hen opgedragen taak’. Vanuit de school van P.H. Schreuder worden de banden met de *Vereeniging voor Onderwijzers en Artsen werkzaam aan instellingen voor achterlijke en zenuwzwakke kinderen* versterkt door de oprichting van een eigen afdeling. Jarenlang zou dit de enige afdeling blijven. P.H. Schreuder, lid van het hoofdbestuur van deze vereniging, nam ook zitting in de redactie van het tijdschrift en hij nam eveneens het initiatief tot oprichting van de *Vereeniging Zorg voor het Achterlijke Kind*. Hieruit zou later het voorstel komen tot een *Centrale Vereniging voor Gezondheidskolonies voor Zwakzinnigen*.

P.H. Schreuder is een onderwijzer die ondanks de vele weerstanden zijn ideeën in de praktijk ontwikkelde en toepaste. Nieuwe leerkrachten kregen zijn visie niet opgedrongen

5 ‘Centres d’intérêt’

P.H. Schreuder is voor zijn collega’s een uitstekende leermeester en een inspirerend voorbeeld. Onder zijn leiding wordt een toonaangevende school voor buitengewoon onderwijs gerealiseerd. In het ‘*Verslag van den staat der Hooge, Middelbare en Lagere scholen in het Koninkrijk der Nederlanden over 1926-1927*’ dat Minister Waszink naar de Tweede Kamer stuurde, worden deze initiatieven als volgt aangegeven: ‘*De pogingen, waarover ik in het vorige verslag uitvoerig (Tijdschrift voor Orthopedagogiek) heb geschreven, om het onderwijs zoveel mogelijk aan te passen aan de geaardheid der leerlingen en anderzijds zooveel mogelijk te doen aansluiten aan de behoeften, die de maatschappij later aan de zwakzinnigen zal stellen, zijn in het afgelopen jaar op sommige scholen met groote volharding voortgezet. In het bijzonder kan ik in dit verband melding maken van een proef, die door de heeren Schreuder, Jacobs en Linthorst op school B voor buitengewoon onderwijs aan de Hooftskade te ‘s-Gravenhage is genomen. Door deze drie leerkrachten is voor verreweg het grootste deel van den schooltijd gebroken met het klassikale stelsel. (...) De oefeningen die de kinderen verkrijgen in het willekeurig richten van hun aandacht op bepaalde werkzaamheden, acht ik voor zwakzinnigen van het allergrootste belang. Alle hulpmiddelen, die deze oefening bevorderen, moeten op de scholen voor buitengewoon onderwijs worden toegepast. De ver doorgevoerde individualisatie van het onderwijs acht ik een maatregel, die om deze reden voor het onderwijs aan verstandelijk minderwaardigen niet hoog genoeg kan worden geschat*’ (Waszink, 1927, 256).

P.H. Schreuder is een onderwijzer die ondanks de vele weerstanden zijn ideeën in de praktijk ontwikkelde en toepaste. Nieuwe leerkrachten kregen zijn visie niet

opgedrongen. Een van zijn onderwijzers schrijft: *'Had ik n.l. half en half gehoopt en verwacht, dat hij mij, althans enigszins, zou in wijden in de geheimen van het onderwijsgeven aan Zwakzinnigen, op de eerste ontmoeting, die ik met hem had, kreeg ik niets anders te horen, dan dat het er niet om ging, dat ik het in die maand zou trachten te doen als de leerkrachten aan zijn school verbonden, doch dat 't er op aan kwam te laten zien, hoe ik een en ander zelf zou aanpakken'* (Blokpoel, 1935, 3). En een andere onderwijzer schrijft over *'speciale debatgelegenheden'* in de school: *'In de koffiepauze 'een speciale debatgelegenheid' werden de individualisatie ideeën besproken. Toen het experiment in de klas van den heer Schreuder succes had, werden aan de bespreking enige schoolvergaderingen gewijd. Van stukje tot beetje liet de heer Schreuder zien, hoe hij te werk ging'* (Wiggers, 1935, 5). Het motto van P.H. Schreuder was: *'Niet steunen en rekenen op anderen, doch zelfstandig je eigen weg banen'* (Blokpoel, 1935, 3). En over zijn leiderschap wordt het volgende gezegd: *'De loop der dingen stelden Schreuder meestal in het gelijk. Hij voelde als het ware de komende tijden aan. Daarom gaven we ons graag aan zijn leiding over en kon hij een vraagbaak voor velen zijn'* en *'organisator was de heer Schreuder in hart en nieren. Zat men met hem in een commissie, dan viel dadelijk op, hoe goed hij de grote lijnen zag en trof de snelle en rake wijze waarop hij de commissietaak wist uit te stippelen'* (Schuyt, 1935, 13). Maar, zoals gezegd, ging zijn interesse verder dan de school. De eerste hoofdinspecteur van het buitengewoon onderwijs zegt daarover: *'Het voornaamste van de arbeid van Schreuder is terug te brengen tot vier 'centres d'intérêt': de redactie van het tijdschrift, het koloniewezen, het spreekonderwijs en de voortgezette vakstudie met het seminarium'* (Van Voorthuysen, 1935, 2). *'P.H. Schreuder is Rusteloos, maar rustig'*, zo zegt dr. D. Herderschêe⁸ en op deze wijze *'gaat hij op zijn doel af: het bevorderen van de belangen van het geestelijk misdeelde kind. Hij doet denken aan een oceaanstomer, die kalm voortglijdt tussen allerlei nerveus dobberende schuitjes. Hij wordt niet gemakkelijk uit de koers geslagen, Schreuder, al staat hij open voor alle nieuwe denkbeelden, vooral waar die bevorderlijk zijn voor de drie grote strijdmiddelen, die hij zich heeft gekozen: de Opleiding, de Vereniging en het Tijdschrift'* (Herderschêe, 1935, 14).

P.H. Schreuder, zittend achter de tafel, te midden van zijn personeel

6 Strijdmiddelen

6.1 De opleiding; Seminarium voor Orthopedagogiek

Met zijn collega's uit Rotterdam (D. Köhler) en Amsterdam (J. Klootsema) organiseerde P.H. Schreuder cursussen voor de onderwijzers. De scholen organiseerden deze cursus - een vakantiecursus van een of twee weken - vanaf 1910 zelf en voor de cursus werd jaarlijks subsidie gevraagd aan het Rijk. Deze subsidie werd soms verkregen. Ieder jaar moest hiervoor opnieuw een apart besluit genomen worden. Naarmate er meer scholen voor buitengewoon onderwijs kwamen nam ook de noodzaak tot systematische scholing toe (Brandsma, 2001, 2003, 2010, 2013b). Vanuit de afdeling Den Haag van de *Vereniging voor Onderwijzers en Artsen* kwam het voorstel voor een specifieke vakopleiding voor de leerkrachten in het buitengewoon onderwijs.⁹ Al in het eerste nummer van het *Tijdschrift der Vereeniging van Onderwijzers en Artsen* (april 1909) staat dat er aan onderwijzers in het buitengewoon onderwijs specifieke eisen worden gesteld. In het vijfde jaarverslag (1909), van de hand van de 1e secretaris I.Az. Schreuder¹⁰ wordt de volgende motie weergegeven: *'De Vereniging van Onderwijzers en Artsen enz. door ervaring kennende de groote eigenaardige moeilijkheden aan het onderwijs dezer kinderen verbonden - welke moeilijkheden uiteraard den onderwijzer der gewone school niet bekend zijn door de ervaring gerechtigd tot die uitspraak, dat aan den onderwijzers dezer kinderen geheel andere eischen behooren gesteld te worden dan aan den onderwijzer der gewone school; spreekt als haar overtuiging uit, dat het in het belang van dit onderwijs is, bij een vacature voor hoofd ener school voor zwakzinnige kinderen een keuze te doen uit de personen, die in zoodanige scholen hun practische opleiding hebben genoten'* (I. Az. Schreuder, 1909, 38).

Subsidie voor een vakantiecursus wordt vervolgens aangevraagd en pas in 1914 verkregen. Er vindt wel enige discussie plaats omdat de minister als subsidievoorwaarde stelt dat gewone onderwijzers als docent uitgesloten zijn. P.H. Schreuder zet dan nog eens op een rijtje wat het verenigingsbestuur zoal heeft gedaan. Ze kunnen nu niet - na al het overleg - de subsidie afwijzen. Het gaat nu zelfs om de eer van de Vereniging. De secretaris geeft het als volgt weer in het *Verslag van de Buitengewone Algemene Vergadering*: *'De heer P.H. Schreuder gaat nog eens na, wat voor de cursus is gedaan: 3 maal gevraagd, 3 maal bij de Minister gezegd wat we wenschten, en nu de subsidie afwijzen en verklaren dat een cursus nonsens is? Dit is een niet te verdedigen manier van handelen. De eer van de Vereniging is er mee gemoeid, zegt de heer Schreuder'* (G.J.V., 1913, 19).

Dat over de inhoud, opzet en kosten stevig gediscussieerd werd blijkt eveneens uit het artikel dat even later verschijnt in het tijdschrift van de Vereniging. De secretaris schrijft een 'nabetrachting' waarin hij zegt: *'Een van de leden - en blijkens de bijval die zijn woorden vonden, werd zijn mening door meerderen gedeeld - was van oordeel, dat de studie van de psychologie en de psycho-pathologie voor onderwijzers aan zwakzinnigenscholen niet nodig is, zelfs ongewenst, omdat zij bij ons leidt tot schijngeleerdheid (de zetter maakte er van schijnheiligheid) en daardoor gevaar kan ontstaan voor onze leerlingen. Evenmin kan ons de studie der methodiek van nut zijn, omdat het onderwijzen een kunst is. Men is onderwijzer of men is het niet'* (G.J.V., 1914, 26). In een gloedvol betoog beargumenteert G.J. Vos vervolgens het belang van een vakstudie *'het ernstig zoeken naar de beste wegen om zwakzinnige kinderen te onderwijzen en op te voeden. Bijna op elk gebied ziet men het verschijnsel, dat men eigen ervaring aanvult, ook met wat de wetenschap als vaststaand leert kennen en dat men rekening houdt met wat deze als onjuist in 't licht stelt. Ook wij moeten de ogen wijd geopend houden voor nieuwe inzichten, nieuwe vondsten, nieuwe ontdekkingen op ons gebied,*

willen wij niet in mindere of meerdere mate het slachtoffer worden van de sleur, tot schade van onze arbeid, tot nadeel onzer leerlingen' (idem, 31-32).

In 1926 wordt door de afdeling 's-Gravenhage voor de *Algemene Vergadering* een voorstel ingediend om tot een verbeterde opleiding van leerkrachten bij het onderwijs aan zwakzinnigen te komen. Dit traject mondde uit in een voorstel dat ter subsidiëring aan de minister werd voorgelegd. Subsidiëring duurde echter nog wel even. In het *Tijdschrift voor Buitengewoon Onderwijs* van april 1929 worden de leden op de hoogte gesteld van de voortgang. *'Het verzoek aan de minister om de in vooruitzicht gestelde subsidie voor Zaterdagse cursussen te mogen ontvangen, wordt dezer dagen verzonden. Gaat het plan door, dan zullen de lessen voor een deel n.l. 25 van de 40 lesweken per jaar in Amsterdam en voor het overige in Den Haag gegeven worden. De vakken zullen zijn: Paedagogiek, Kinderzielkunde, Kindergebreken, Opvoedings- en onderwijsleer met inbegrip van spreekonderwijs, Erfelijkheid- en Maatschappijleer. Verder zielkundig en Spraakkundig praktikum. De lesuren vallen waarschijnlijk van half twee tot half zes, wellicht enkele keeren een praktikum op Zaterdagmorgen'* (Hoofdbestuur, 1929, 112).

Dit leidde in 1929, nu 85 jaar geleden, mede tot de oprichting van de *Stichting voor Buitengewoon Onderwijs*.¹¹ De opleidingen (toen 'vakstudie' genoemd) werden in deze stichting in 1952 ondergebracht onder de naam *Seminarium voor Orthopedagogiek*. Vanaf 1929 tot en met 1942 wordt de directie van de opleidingen gevoerd door P.H. Schreuder. Hij coördineert de cursussen en is tevens als secretaris lid van het bestuur van de stichting voor buitengewoon onderwijs.

6.2 De Vereniging voor Onderwijzers en Artsen

P.H. Schreuder, voorzitter van het bestuur van de Vereniging voor Onderwijzers en Artsen, geeft het doel van de Vereeniging en het tijdschrift als volgt weer: *'de voortdurende verbetering van het onderwijs voor achterlijke en zenuwzwakke kinderen; het bevorderen van de oprichting van afzonderlijke inrichtingen voor achterlijke en zenuwzwakke kinderen in ons land; de behartiging der belangen van hen, die zich aan bedoeld onderwijs gewijd hebben'* (De redactie, 1909, 1). De krachten bundelen en recht zoeken voor de speciale scholen was zo de eerste opdracht van deze nieuwe vereniging. De leerlingen hadden immers recht op voor hen passend onderwijs. Het eerste artikel in genoemd tijdschrift luidt dan ook: *'De school voor buitengewoon onderwijs is een zegen voor het achterlijke kind'*.¹² Vanuit de *Vereeniging voor Onderwijzers en Artsen* werden talrijke initiatieven genomen om het onderwijs voor achterlijke en zenuwzwakke kinderen te verbeteren.¹³ Hiertoe werden lokale *Vereenigingen voor Onderwijzers en Artsen werkzaam aan inrichtingen voor onderwijs aan achterlijke en zenuwzwakke kinderen* opgericht. Statutair moesten de leden van het hoofdbestuur om de twee jaar aftreden. Zij konden dan tweemaal herkozen worden. Omdat men graag wilde dat P.H. Schreuder voorzitter bleef werd het reglement veranderd. *'Moest de heer Schreuder in de eerste verenigingsjaren volgens huishoudelijk reglement gestelde voorschriften af en toe als bestuurslid aftreden, de later aangebrachte wijziging, waarbij de voorschriften omtrent niet onmiddellijke herkiesbaarheid van bestuursleden, niet van kracht waren voor den Voorzitter, stelden de afgevaardigden in de gelegenheid het voorzitterschap onafgebroken te doen vervullen door een geboren leider'* (Het Hoofdbestuur, 1935, 9).

Vanaf 1920 tot en met 1937 is P.H. Schreuder onafgebroken voorzitter van het bestuur en in die functie strijdt hij tevens voor een goede rechtspositie voor de onderwijzers en een wettelijk kader voor de scholen.¹⁴

Er werd vanuit de school van Schreuder ook een uitgeverij opgericht. Deze uitgeverij, *Haga*, bracht van 1921 tot 1958 het *Tijdschrift van de Vereeniging voor Onderwijzers en Artsen werkzaam aan inrichtingen voor onderwijs aan achterlijke en zenuwzwakke kinderen* uit. Dit tijdschrift, de voorganger van het *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, zou een belangrijke katalysator vormen in de ontwikkeling van het buitengewoon onderwijs in de eerste helft van de twintigste eeuw

6.3 Het Tijdschrift, een strijdorgaan

Een tijdschrift was noodzakelijk voor een landelijke vereniging vond P.H. Schreuder. Hij nam het initiatief en was tevens verantwoordelijk voor de redactie. De eerste redactie van dit tijdschrift bestond uit P.H. Schreuder, G.J. de Vos en J.W.H. Wijsman.¹⁵ In 'Een woord vooraf' schrijft de redactie: *'Hierdoor hoopt de Vereeniging van onderwijzers en artsen den weg geopend te hebben voor een vruchtbare samenwerking van allen, die bij het 'buitengewoon onderwijs' werkzaam zijn, terwijl de redactie niet alleen verwacht, dat de veelzijdige inhoud van dit tijdschrift het lezen er van aantrekkelijk zal maken, maar ook overtuigd is van het grote nut, dat er in gelegen is, als de werkers op de verschillende gebieden van het buitengewoon onderwijs kennis neme van elkaars arbeid'* (Redactie, 1909, 1).

Er werd vanuit de school van Schreuder ook een uitgeverij opgericht. Deze uitgeverij, *Haga*, bracht van 1921 tot 1958 het *Tijdschrift van de Vereeniging voor Onderwijzers en Artsen werkzaam aan inrichtingen voor onderwijs aan achterlijke en zenuwzwakke kinderen* uit. Dit tijdschrift, de voorganger van het *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, zou een belangrijke katalysator vormen in de ontwikkeling van het buitengewoon onderwijs in de eerste helft van de twintigste eeuw. Zo zegt Van Voorthuijsen over deze periode: *'Vooral na 1919 maakte Schreuder van het Tijdschrift een strijdorgaan, dat vecht voor de uitbreiding van het aantal scholen en tevens voor de innerlijke ontwikkeling van het buitengewoon onderwijs'* (Van Voorthuijsen, 1935, 2). En zijn latere opvolger als hoofdinspecteur bij het buitengewoon onderwijs, N.Y. Vlietstra, zegt bij het 50-jarig jubileum van O en A: *'Wie de jaargangen doorleest van het tijdschrift, dat wel eens van naam verwisselde maar nooit van ideaal, komt onder de indruk van het hardnekkig zoeken naar de juiste achtergrond en het hechte fundament van alle arbeid die men meende te moeten doen'* (Kaan-Hoffmeyer, Maat & Jacobs, 1953, 10).

7 Andere strijdmiddelen

7.1 De vereniging 'Zorg voor het Achterlijke Kind'

De Haagse vereniging *Zorg voor het Achterlijke Kind* werd in 1905 door P.H. Schreuder opgericht. Het doel van deze vereniging was het behartigen van de belangen van leerlingen en oud-leerlingen. *'Zo ook was hij het, die de aandacht vestigde op de wenselijkheid om toezicht te blijven houden op leerlingen die de school verlaten hebben, door een organisatie van zich daartoe bereid verklarende patroons'* (Lisman, 1935, 24). Er werd een patronaatscommissie ingesteld, die contact hield met de werkgevers en werknemers en die adviseerde of bemiddelde waar dat nodig was. Een deel van de leerlingen kon niet geplaatst worden in de 'vrije maatschappij'. Voor deze leerlingen moest ook een voorziening worden getroffen. In de jaren twintig werd voor die groep, doorgaans vanuit de vereniging *Zorg voor het Achterlijke Kind*, een 'werkinrichting' opgericht. Deze werkinrichtingen zouden uitgroeien tot

de latere sociale werkplaatsen. Een belangrijke activiteit van de vereniging *Zorg voor het Achterlijke Kind* was eveneens de uitzending naar een vakantiekolonie (financieel) mogelijk te maken.¹⁶ Vanuit deze vereniging verzorgden zij eveneens zomerkampen voor hun leerlingen.¹⁷ In de bestaande vakantietehuizen waren de leerlingen van deze speciale scholen niet meer welkom (Brandsma, 2012b). *‘Zo toog hij aan het werk met al zijn energie. Helaas kon de ‘Haagse Vereeniging tot uitzending van Kinderen naar eene Vacantiekolonie’ hem niet helpen. Zij had er bezwaar tegen, om achterlijke kinderen tegelijk met normale in dezelfde inrichting op te nemen. Zij kon het werk niet op zich nemen (Folmer, 1935, 25).* Er moest zelf een huis gehuurd worden en na enkele jaren besloot de afdeling Den Haag op de algemene vergadering van O en A met het voorstel te komen tot een *Centrale Vereniging voor Gezondheidskolonies voor Zwakzinnigen*. Dit voorstel werd besproken en op de jaarvergadering van 1909 werd voorgesteld een Centrale Commissie te benoemen voor het oprichten van een koloniehuis. En deze commissie werkte voortvarend. Op de jaarvergadering van 1910 *‘deelt de voorzitter mee, dat de Vereeniging voor vacantiëkolonies voor achterlijke kinderen opgericht is en dat de Statuten met Reglement zijn vastgesteld en wachten op Koninklijke goedkeuring’ (G.J.V., 1910, 42).* Artikel 1 van de statuten luidt: *‘De Vereniging: ‘Centrale Vereeniging voor Gezondheidskolonies voor Zwakzinnigen’ is gevestigd te Utrecht en stelt zich ten doel het welzijn van zwakzinnige kinderen te bevorderen, door hen in de gelegenheid te stellen een tijd lang in een gezonde streek te verblijven’ (Centrale Vereeniging, 1910).* P. Linthorst en P.H. Schreuder hadden zitting genomen in de ingestelde Centrale Commissie en traden nadien ook toe tot het bestuur van deze nieuw opgerichte Centrale Vereniging. Het voornaamste doel was uitzending van de leerlingen naar een vakantiehuis mogelijk te maken: *‘Een maand van zomerweelde in de vrije natuur voor die grootstadskinderen, uit de nauwe straten en stegen, de trieste hoffjes en stoffige, warme buurtjes! Zoo maar in eens werden ze verplaatst in een omgeving, waar alles soms precies tegengesteld was als thuis; waar niet anders was dan versche lucht, waar ze niet in de maffe kamer op klein zusje of broertje behoefden te passen, maar waar ze elken dag maar weer het bosch in werden gestuurd!’ (Linthorst, 1913, 108).*

Op 19 april 1924 werd het grote Koloniehuis ‘Zonneoord’ voor Zwakzinnigen geopend. Tijdens deze opening krijgt ook P.H. Schreuder, lid van het comité dat het koloniehuis realiseerde, het woord: *‘De heer Schreuder wijst er op, dat als kinderen groot worden, zij wel eens hun eigen vader en moeder vergeten. Dit schijnt hier ook het geval en daarom herinnert hij er aan, dat het de Vereeniging ‘Zorg voor het achterlijke kind’ te ‘s-Gravenhage was, die begonnen is met de afzonderlijke verpleging voor achterlijke kinderen in vacantiëkolonies’ (G.J.V., 1924, 90).* Een groot deel van het werk van de Vereniging *Zorg voor het Achterlijke Kind* en later ook de Centrale Vereniging voor Gezondheidskolonies rustte gedurende 30 jaar op zijn schouders. Het resultaat van zijn werk *‘omvat niet alleen de uitzending naar buiten, maar ook wat de vereniging verder ten bate van het achterlijke kind wist te bereiken, als de verschaffing van versterkende middelen en de hulp van het zoeken van een werkring’ (Folmer, 1935, 25-26).* En de hoofdinspecteur, eveneens lid van het bestuur, vermeldt nog specifiek de rol van P.H. Schreuder bij de centrale vereniging: *‘Aan P.H. Schreuder komt de eer toe de Centrale Vereniging voor Gezondheidskolonies voor zwakzinnigen te hebben opgericht’ (Van Voorthuijsen, 1935, 2).*

7.2 De Vereniging voor Logopedie en Phoniatrie

De vereniging voor Logopedie en Phoniatrie wordt in 1927 door P.H. Schreuder opgericht. Hij wordt voorzitter van het bestuur. Deze vereniging had als doel *‘de*

opleiding van spraakleraren, zowel theoretisch als praktisch, op wetenschappelijke basis'. En verder richtte deze vereniging spraakheelkundige poliklinieken op en hieraan werd dan een opleiding verbonden. Opleidingscentra werden gevestigd in Amsterdam, 's-Gravenhage en Utrecht. Een belangrijke taak was verder het oprichten van speciale klassen, scholen of cursussen voor spraakgebrekkigen. 'Door de invloed, die de vereniging heeft uitgeoefend, werd aan de school voor slechthorenden te 's-Gravenhage de eerste klasse voor spraakgebrekkige kinderen (i.c. kinderen met gespleten gehemelte) toegevoegd' (Van Danzig, 1935, 28).

7.3 Instituut voor Individueel Onderwijs

P.H. Schreuder nam eveneens het initiatief tot oprichting van het *Instituut voor Individueel Onderwijs*. Een onderwijzer van zijn school kreeg de leiding. Er waren leerlingen die 'hoewel niet zwakzinnig, toch het onderwijs niet konden volgen. Individueel onderwijs zou voor deze leerlingen uitkomst brengen' (Vos, 1935, 27). P.H. Schreuder werd pedagogisch adviseur van deze school en nam zitting in het bestuur.

Schreuder toont wat je moet doen om in het onderwijs iets te bereiken, ook in deze tijd: visie hebben, overtuigend handelen en doorbijten

8 Tot slot

Overzien wij al de activiteiten van P.H. Schreuder dan kunnen we niet anders dan concluderen dat we hier te maken hebben met een heel bijzondere pionier: zeer beminnelijk en strijdbaar. Een man, die streed voor de belangen van de meest kwetsbare groep in de samenleving: kinderen die niet mee mochten doen, kinderen die geen recht hadden op aangepast onderwijs. P.H. Schreuder kon kijken naar een punt aan de horizon en 'Rusteloos, Rustig' zijn koers vasthouden. Schreuder toont wat je moet doen om in het onderwijs iets te bereiken, ook in deze tijd: visie hebben, overtuigend handelen en doorbijten. De school waar hij in Den Haag als onderwijzer startte en zijn hele verdere loopbaan aan verbonden bleef, bestaat nog en draagt terecht zijn naam. Deze school staat op minder dan een steenworp afstand van het oorspronkelijke houten gebouwtje.

De P.H. Schreuderschool - waar het allemaal begon - viert zijn 110-jarig bestaan en uiteraard gaat daarbij alle aandacht naar de oprichter. In 1952 schreef Hermen J. Jacobs een artikel in het *Tijdschrift voor Buitengewoon Onderwijs* met als titel 'De P.H. Schreuderschool en wat er uitgroeide'. Dit artikel kunt u nalezen via de website 100jaarorthopedagogiek.nl. Wat een uitzonderlijke man: P.H. Schreuder.

P.H. Schreuder werd op 6 juli 1876 geboren in Cocksdoorp (Texel) en overleed op 13 maart 1947 in Amersfoort.

NOTEN

¹ De term 'strijdmiddelen' wordt gebruikt door zijn tijdgenoot dr. D. Herderschêe (zie paragraaf 3).

² a.k. - achterlijke kinderen.

³ Ook A.J. Schreuder kan gezien worden als een belangrijke pionier. Samen met D. Köhler richtte hij de *Vereeniging van Onderwijzers en Artsen* (O en A) op; hij schreef vele artikelen in binnen- en buitenlandse bladen en hij legde met zijn rapport een stevig fundament voor het Buitengewoon Lager Onderwijs in 's-Gravenhage.

- ⁴ 'Door bestudering van uit het Franse taalgebied stammende ervaringen met het onderwijs aan zwakbegaafden, het overnemen van (heil)pedagogische inzichten uit het Duitse taalgebied en Angelsaksische denkbeelden inzake onderwijsvernieuwing en zedekundige behandeling, raakte men tevens overtuigd van de noodzaak van aangepaste lesmethoden en afzonderlijk Buitengewoon Onderwijs voor deze kinderen' (A.J. Schreuder, 1935, 19).
- ⁵ Dit artikel 'Achterlijke Kinderen' is gebaseerd op zijn rapport van 1902.
- ⁶ A.J. Schreuder was de beoogde kandidaat voor deze functie, maar hij was inmiddels bezig met de voorbereiding van zijn particuliere instelling het *Medisch Pedagogisch Instituut* voor kinderen met leerproblemen uit de 'betere standen'. Daarom beval hij de wethouder zijn broer P.H. Schreuder aan.
- ⁷ De school van P.H. Schreuder had in 1920 een jaarsubsidie van 11.984,12 gulden en het onderwijzerssalaris was dat jaar 800 gulden (Visser, 1921).
- ⁸ Dr. D. Herderschêe is eveneens lid van de redactie van het Tijdschrift en bestuurslid van de Stichting Buitengewoon Onderwijs.
- ⁹ In 1928 werden deze opleidingen vormgegeven in de *Stichting Buitengewoon onderwijs*. Ook hier komen we als bestuurders en docenten tegen: J.A. van Praagh, P.H. Schreuder, P. Linthorst en Hermen J. Jacobs.
- ¹⁰ Er waren vele Schreuders betrokken bij de ontwikkeling van het buitengewoon onderwijs. M.J. Schreuder was werkzaam bij het B.L.O. in Rotterdam; P.G. Schreuder werkte in Arnhem-Oosterbeek (Schreuderhuizen); P.H. Schreuder was de grondlegger van het b.l.o. in 's-Gravenhage en I.Az. Schreuder werkte in het Buitengewoon Lager Onderwijs in Amsterdam.
- ¹¹ Vanaf 1932 startte ieder jaar ook een groepje dagstudenten. Deze cursisten van de 'seminariumopleiding' deden hun praktijkstage overwegend op de school van P.H. Schreuder en bezochten eveneens de *Schroeder van der Kolk stichting*. De studenten die niet uit 's-Gravenhage kwamen werden ondergebracht in een kostgezin. Theoretische lessen werden deels gevolgd aan de universiteit van Leiden. De leiding van deze groep berustte bij prof. dr. R. Casimir.
- ¹² Voor dit artikel zie: www.100jaarorthopedagogiek.nl - 1909.
- ¹³ De Hoofdbestuursvergaderingen worden 'gehouden in de vriendelijke woning van ons medelid, Dr. Herderschêe' (Blokpoel, 1935, 4).
- ¹⁴ In de Lager onderwijswet van 1920 werd voor het eerst gesproken over Buitengewoon Onderwijs. De scholen voor 'achterlijke kinderen' gingen daaronder vallen.
- ¹⁵ P.H. Schreuder en G.J. Vos waren schoolhoofden in 's-Gravenhage. J.W.H. Wijsman was schoolarts in diezelfde gemeente.
- ¹⁶ In 1903 had P.H. Schreuder gepoogd leerlingen van het buitengewoon onderwijs in de bestaande vakantiekoloniehuisen onder te brengen. Dat werd geen succes: 'Met de kolonies van het Centraal Genootschap voor Kinderherstellings- en Vacantiekolonies (d.i. de vereeniging voor normale kinderen) mogen de leerlingen der buitengewone scholen niet meer mee. In Den Haag en Rotterdam al sedert lang niet meer. In andere plaatsen heeft men het telkens beproefd, doch het resultaat van die proefnemingen was van dien aard, dat men eindelijk heeft besloten, geen zwakzinnige kinderen meer op te nemen - hoe graag men ze ook zou willen helpen. Voor de andere kinderen vond men 't beter, dat ze niet meer meegingen. Dezelfde reden, die bestaat voor de oprichting van afzonderlijke scholen voor achterlijken, geldt ook voor de verpleging van achterlijke kinderen in afzonderlijke gezondheidskolonies' (Linthorst, 1913, 112).
- ¹⁷ 'Dank zij de buitengewone medewerking van het Gemeentebestuur van 's-Gravenhage, konden leerkrachten uit die gemeente met hun echtgenote, als leider en leidster functioneren. Zij kregen gedurende die tijd verlof uit hun betrekking' (H.J.J., 1950, 21).

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Zie hiervoor <http://tvdigitaal.nl> - juli/augustus - 'Artikelen, Columns, Mededelingen'.

OVER DE AUTEUR

Jan Brandsma werkte van 1969 tot 1987 als onderwijzer in het speciaal onderwijs. Van 1988 tot 2002 was hij directeur van het Seminarium voor Orthopedagogiek. Vanaf 2001 tot 2008 algemeen directeur van de Faculteit Educatie van de Hogeschool Utrecht. Thans is hij als orthopedagoog/onderzoeker met name geïnteresseerd in de geschiedenis van het speciaal onderwijs.

E-mail: jgbrandsma@gmail.com